

ВІДГУК

офіційного опонента доктора політичних наук, доцента
Закірова Марата Борисовича
на дисертацію **Руденко Юлії Юріївни**
«Консолідаційна модель національної ідентичності: від теорії суверенітету до
теорії політичної модернізації»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за
спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки

Актуальність обраної теми полягає у нагальній потребі пошуку і теоретичного осмислення шляхів подальшої консолідації українського суспільства на етапі становлення модерної демократичної державності, який характеризується певною внутрішньою конфліктністю як на рівні політичних еліт, так і на рівні суспільства в цілому. У дослідженні Ю. Ю. Руденко висвітлюється проблематика національної ідентичності у кореляції з іншими типами ідентичності, що сприяє концептуалізації поняття і розкриттю його змістовних характеристик. Поряд з тим, для політичної науки традиційно важливим є дослідження аксіологічних засад національної ідентичності та їх еволюція в епоху глобалізації. Стосовно українських реалій вагомим значення набуває виявлення акторів формування національної ідентичності та аналіз ціннісних і процедурних засад консолідації суспільства, які вони продукують. Проблема «ідентичності» є проблемою міждисциплінарною, її досліджують науковці різних спеціальностей: філософи, соціологи, історики, культурологи, соціальні психологи, відповідно виокремлюючи її структурні компоненти, рівні, форми та типологію. У даному контексті праця Ю. Ю. Руденко «Консолідаційна модель національної ідентичності: від теорії суверенітету до теорії політичної модернізації» розширює методологічну базу наукового пошуку, яка формується на стику широкого спектру гуманітарних дисциплін і дозволяє вивчати явище на основі аналізу значного масиву теоретичного матеріалу і вагової емпіричної бази.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконувалася в межах Тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, науковий напрям «Дослідження проблем гуманітарних наук», затверджений Вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 6 від 26 грудня 2013 р.).

Структура дослідження відповідає меті, завданням дослідження та відображає логіку авторської архітектури роботи. У дисертації проведено ґрунтовний аналіз теоретичної бази досліджень проблеми ідентичності. Авторка аналізує складові елементи феноменів, що вивчаються, характеризує чинники і особливості формування історичних моделей ідентичності у зарубіжному досвіді, визначає механізми та завдання демократичного транзиту в Україні і виявляє багатовимірність національної ідентичності. Зазначене дозволило Ю. Ю. Руденко внести особистий вклад у дослідження актуальної теми демократичного транзиту в Україні у контексті створення консолідаційної моделі національної ідентичності.

Обґрунтованість отриманих у роботі висновків результатів і рекомендацій. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, отриманих у дисертаційному дослідженні, підтверджується їх кореляцією з формулюваннями предмету та об'єкту дослідження, визначенням мети та змістом вирішення завдань дослідження, а також адекватним вибором і застосуванням відповідного набору методів дослідження.

Новизна дисертаційної роботи полягає перш за все у тому, що представлена робота є першим комплексним дослідженням базових складових консолідаційної моделі національної ідентичності. У дисертації проаналізовано основні інституційні, ціннісні та функціональні характеристики консолідаційної моделі національної ідентичності. Підкреслена багатовимірність національної ідентичності, в якій діалектично поєднуються родові, етнічні, державні й громадянські складові, що у різних

конкретно-історичних умовах поєднуються і взаємодіють у багатоманітних варіаціях і з неоднаковою інтенсивністю. Виявлено комплексний характер консолідаційної моделі національної ідентичності, яка значною мірою визначає закономірності здійснення демократичного транзиту. Визначено, що саме демократична версія політичної консолідації сприяє свідомій політичній участі громадян, забезпеченню конкурентного і багатовимірного розв'язання ключових завдань політичної трансформації, зумовлює ціннісні і функціональні закономірності переходу від тоталітарного режиму до авторитарного, а потім і демократичного.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що основні положення дисертації, ідеї та узагальнення, викладені у ній, можуть бути використані для побудови стратегії модернізації України, для формування державної гуманітарної політики у напрямі консолідації українського суспільства на засадах розвитку сучасної моделі національної ідентичності України. Крім того, результати дослідження можуть бути запроваджені у навчальний процес і використані при підготовці фахівців у галузі соціальних наук: політології, соціології, психології, етнології тощо.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність, відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Наукові завдання дисертаційного дослідження відповідають темі, меті та змісту роботи. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне й емпіричне обґрунтування забезпечене використанням сучасних загальнонаукових і конкретно-наукових методів дослідження, положень загальної теорії ідентичності, закономірностей, принципів, моделей, підходів політології, сучасних наукових напрацювань щодо досліджень теорії політичної науки. Отримані результати дослідження співпадають із загальною метою й науковими завданнями, що викладені у вступі. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації та дає повне уявлення про отримані наукові результати.

Повнота викладення основних результатів дисертації у наукових фахових виданнях. Результати наукової роботи Ю. Ю. Руденко пройшли ґрунтовну апробацію. Матеріали дисертації опубліковано у 44 наукових працях, серед яких: 20 статей у фахових наукових виданнях України і зарубіжних наукових виданнях; 23 наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають отримані наукові результати, з них 3 роботи підготовлені у співавторстві (загальним обсягом 2,5 д.а.). Співавторами окремих наукових праць є дослідники, спільно з якими дисертантці вдалося зібрати фактичний матеріал, а також реалізувати творчий доробок з елементами наукової новизни.

Аналіз змісту автореферату та дисертації підтверджує ідентичність структури, логіки викладання матеріалу, відповідність основних положень і висновків за розділами. Зміст автореферату повністю відбиває основні положення, висновки та узагальнення, що містить дисертаційне дослідження.

Зауваження та рекомендації до тексту дисертації.

1. У роботі авторка спирається на докладний аналіз праць як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, що засвідчує ґрунтовність і глибину дослідження. Натомість дещо спірним видається використання цитат із робіт попередників у якості вступу до окремого підрозділу дисертаційного дослідження (Дис. підрозділ 3.4, стор. 199).

2. На нашу думку, авторка дещо спрощено підійшла до питання визначення сформованих позицій та концепцій щодо підходів до формування нації та національної ідентичності. Зокрема, на стор. 85 дисертації виокремлюється розуміння нації та національної ідентичності через призму громадянської моделі, що сформувалося у країнах Західної Європи, і другий підхід – незахідна (етнічна) модель. Разом з тим слід зауважити, що в Європі історично не було єдності у підходах до визначення національної ідентичності і сутності поняття нація в цілому. Унаслідок конкретно-історичних особливостей розвитку окремих держав склалася англосаксонська традиція, що ототожнює поняття «нація» і «державна», і німецька традиція, яка

ототожнює поняття «нація» і «народ» та виокремлює поняття «держава». І саме цю традицію свого часу успадкувала українська суспільно-політична думка, що розвивалася у загальному для слов'янських й центральноевропейських народів контексті німецького впливу, відмінного від англосаксонського політичного, етатистського значення слова «нація».

3. Недостатньо, на наш погляд, у дисертації, що присвячена моделі національної ідентичності в українському суспільстві, висвітлене питання використання консолідуючого потенціалу єдності, пов'язаної зі спільними перемогами і звершеннями. Між тим зазначений підхід має значно більший позитивний ефект, оскільки консолідація навколо ідеї спільних успіхів народу країни, рівноправного учасника історичних подій світового значення ефективніша, ніж намагання всіляко дистанціюватися від подій часів входження України до складу інших держав і зосередження у публічному дискурсі на виключно негативних оцінках минулого.

4. Дисертантка детально розкриває феномен національної ідентичності, докладно аналізує інструменти і чинники її формування. Однак, авторка недостатньо акцентує увагу на окремих аспектах консолідаційної моделі національної ідентичності у світлі теорії політичної модернізації. Такий акцент, на нашу думку, сприяв би глибшому розумінню сучасних тенденцій демократичного транзиту в Україні.

5. У роботі спостерігається певна структурна незбалансованість. Зокрема, четвертий розділ більш ніж вдвічі перевищує за обсягом інші розділи роботи. Так само спостерігається дисбаланс і між окремими підрозділами. Наприклад, підрозділ 2.3 дисертації включає 31 стор., тоді як інші три підрозділи від 9 до 13 сторінок.

6. На тлі відносно розлогих висновків до окремих розділів роботи звертають на себе увагу доволі стислі за обсягом загальні висновки до дисертації. Наприкінці роботи, з метою досягнення більшої завершеності, бажано було б зробити детальний огляд основних підсумків дисертаційного дослідження.

7. Загалом мова роботи і науково-аналітичний виклад матеріалу не викликає заперечень. Разом з тим по тексту подекуди трапляються недоречності. Зокрема, зустрічаються русизми (наприклад, «є звичайним введення мір (замість «заходів» – М. З.) які здаються стороннім спостерігачам суперечливими» Дис., стор. 99). Робота також не позбавлена друкарських помилок. У тексті дисертації має місце логічна незавершеність окремих фрагментів (так, наводячи в контексті розгляду національної ідентичності цитату, автор не проводить її аналіз, а лише зазначає, що позиція заслуговує на увагу (Дис., с. 206).

Попри наведені зауваження і побажання зазначимо, що в цілому вони не знижують вагомості внеску Ю. Ю. Руденко у розглянуту у дисертації тему. Це дослідження є аргументованим висвітленням актуальної з теоретичного та практичного боку проблеми, виконаним із сучасних теоретико-концептуальних позицій на широкому порівняльному, політико-історичному та фактологічному матеріалі. Отже, дисертація Руденко Юлії Юріївни «Консолідаційна модель національної ідентичності: від теорії суверенітету до теорії політичної модернізації» відповідає «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 та усім кваліфікаційним вимогам щодо такого роду робіт, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки.

Офіційний опонент:

Доктор політичних наук, доцент,
завідувач відділу політологічного аналізу
Служби інформаційно-аналітичного
забезпечення органів державної влади
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського НАН України

М. Б. Закіров
М. Б. Закіров

